

TADIKA :

การจัดการศึกษาเพื่อศาสนาโดยแท้จริง

พิสุทธิ์ บุญเจริญ¹

ความเป็นมา

การให้การศึกษแก่ประชาชนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติ แต่การที่จะสร้างคนให้เป็นคนดีตามที่มุ่งหวังดังกล่าวนี้ทำได้ยากเพราะต้องฝึกรวมเป็นระยะเวลานาน ตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งตลอดชีวิต การฝึกรวมศาสนาและจริยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมตามที่สังคมต้องการ เพราะศาสนาทุกศาสนามุ่งให้คนประพฤติตนเป็นคนดี มีจิตใจสะอาดและละเว้นความชั่ว

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก บางจังหวัดมีเกือบถึง 80% ของประชากรทั้งจังหวัด ตามหลักศาสนาอิสลามแล้ว การปฏิบัติและศรัทธาในศาสนาเป็นวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้ปกครองทุกคนจะละเลยต่อการอบรมสั่งสอนแก่บุตรหลานไม่ได้ หากไม่มีความรู้หรือไม่มีเวลาไม่ว่ากรณีใดๆ จะต้องส่งบุตรหลานไปศึกษาอบรมกับผู้รู้หรือที่เรียกทั่วไปว่า โต๊ะครู

และโต๊ะอิหม่ามตามมัสยิดหรือหมู่บ้านต่างๆ บางแห่งผู้ปกครองส่งบุตรหลานไปเล่าเรียนและฝึกรวมรวมกันอยู่มากๆ จึงต้องสร้างเป็นที่พักหรือหอพักมีชื่อว่า ปอเนาะ (PONDOK) ตั้งแต่ปีพ.ศ.2504 เป็นต้นมา ในปัจจุบันรัฐบาลพยายามแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้การส่งเสริมอุดหนุนการเงิน บุคลากรช่วยสอน อุปกรณ์การเรียน และวิทยากรต่างๆ โดยได้นำเอาวิชาสามัญและวิชาพื้นฐานอาชีพเข้าไปสอนควบคู่วิชาศาสนาด้วย

จากการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์และแนวทางการอบรมศาสนาเดิมมาสู่ระบบโรงเรียน จึงเกิดปัญหาและเงื่อนไขในการจัดการมาก ทำให้โรงเรียนสอนศาสนาหยุดกิจการไป แต่ความต้องการและความพยายามที่จะให้บุตรหลานชาวมุสลิมได้เรียนรู้และฝึกรวมศาสนายังมีอยู่ทั่วไป จึงหันไปจัดการอบรมศาสนาในรูปแบบเดิมอีก โดยพัฒนาขึ้นในรูปแบบที่เรียกว่าตาดิกา (TADIKA) หรือศูนย์อบรมศาสนาสำหรับเด็กในมัสยิดต่าง ๆ โดยไม่มีระบบและเงื่อนไข

¹ นักวิชาการศึกษา 8 (ว.) อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการศึกษา เขตการศึกษา 2

ที่ชัดเจน ส่วนเนื้อหาสาระในการฝึกอบรมก็ไม่คิดแปลกไปจากหลักศาสนาเบื้องต้นที่สอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากนัก เพราะส่วนหนึ่งของผู้สอนเป็นบุคคลเดียวกัน

ปัจจุบันนี้การอบรมและการสอนตาดีกามีรูปแบบที่หลากหลาย ยากที่จะสรุปเป็นแนวทางเดียวกันได้ทุกจังหวัด เพราะขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ละพื้นที่ บางแห่งจัดเป็นระบบเหมือนกับโรงเรียนแถมเรียกชื่อเป็นโรงเรียนอีกด้วย บางแห่งจัดตามสภาพของพื้นที่ที่เรียนและสอนกันตามมัสยิดบ้านโต๊ะครูหรืออื่นๆ เช่น ตามโรงเรียนสอนศาสนา เป็นต้น จากข้อมูลขณะนี้ มีจำนวนสถานที่สอนตาดีกานับเป็น 400-500 แห่ง ในบางจังหวัด เช่น จังหวัดนราธิวาส สํารวจเมื่อเดือนมกราคม 2537 มี 461 แห่ง มีผู้เรียน 48,020 คน ผู้สอนประมาณ 2,000 คนเศษ และห้องเรียน 1,542 ห้อง หรือสรุปได้ว่ามีทุกหมู่บ้านและตำบล มากเสียยิ่งกว่าโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ด้วยเหตุที่การศึกษาอบรมแบบตาดีกาได้รับความนิยมจากผู้ปกครองอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มาก ผู้เรียนส่วนใหญ่เกิดการเรียนซ้ำซ้อนและเวลาเรียนคาบเกี่ยวกันในบางครั้ง ที่สำคัญที่สุดมีส่วนราชการ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องระเบียบ กฎหมายตามมา

ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีส่วนดูแลกิจการศาสนาอิสลามได้หาทางส่งเสริมและพัฒนาการฝึกอบรมศาสนาในรูปแบบตาดีกาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและให้การส่งเสริมอุดหนุนตามสภาพที่เหมาะสมและเป็นไปได้ โดยให้มีระบบที่สะดวกและง่ายต่อการปฏิบัติทุกฝ่าย

ในส่วนของเขตการศึกษา 2 นั้น ตระหนักดีว่าการฝึกอบรมตาดีกาหรือสอนศาสนาสำหรับเยาวชนนั้น ได้รับความนิยมนานและมีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากมุสลิมถือว่าการให้การศึกษาศาสนาแก่บุตรหลานนั้น เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งที่ศาสนาบังคับ อย่างไรก็ตาม

เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ จึงทำให้การเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามมัสยิดหรือศาสนสถานต่างๆ มีมาตรฐานไม่เท่าเทียมกันและไม่เป็นแนวเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้การเรียนการสอนอิสลามศึกษาสำหรับเยาวชนตามมัสยิดหรือศาสนสถานต่างๆ มีคุณภาพและสนองความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้บุตรหลานมีความรู้เรื่องศาสนาอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันหาแนวทางพัฒนาการเรียนการสอน พัฒนาสถานที่อบรมตาดีกาให้มีมาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร แผนการสอน หนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอน และกระบวนการอบรมครูผู้สอน เพื่อให้การอบรมเยาวชนเหล่านี้บรรลุวัตถุประสงค์ คือ คุณภาพชีวิตของเยาวชนนั่นเอง (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2536 : 1-4)

ความหมายของศัพท์

ผู้เขียนขอแนะนำ "คำศัพท์เฉพาะ" บางคำที่มีความสำคัญและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาเรียนให้ทราบก่อน เพื่อจะได้ทำความเข้าใจในเอกสารนี้ได้ง่ายขึ้น ดังนี้

1. ตาดีกา

1) **อาหะมัด ทะบาแย** (ม.ป.ป. : 1) นักวิชาการศึกษา **สำนักพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม** เขตการศึกษา 2 ได้ให้ความหมายของ "ตาดีกา" ไว้ว่า "เป็นการจัดสอนศาสนาอิสลามแก่บุตรหลานตามมัสยิดต่างๆ" เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน

คำว่า ตาดีกา (TADIKA) เป็นคำย่อ ดังนี้

TA : ย่อมาจาก TAMAN (ตามัน) แปลว่า "สถานอบรม" หรือ "สวน" หรือ "สถานที่"

DI : ย่อมาจาก DIDIKAN (ดีดิกกัน) แปลว่า "การฝึกอบรม"

KA : ย่อมาจาก KANAK KANAK (กาเนาะ กาเนาะ) แปลว่า "เด็กๆ" (ภาษามลายู)

2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนราธิวาส (2537 : 9) ได้ให้คำจำกัดความ "ตาดีกา" ใหม่ ดังนี้

"ศูนย์อบรมศาสนาและวัฒนธรรมในมัสยิด" อันเป็นสถานที่ซึ่งมัสยิดจัดตั้งขึ้นในมัสยิดหรือนอกมัสยิด

ในปัจจุบันรัฐบาลพยายามแปรสภาพ ปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา อิสลามและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามเพื่อให้การส่งเสริมอุดหนุนการเงิน บุคลากรช่วยสอน อุปกรณ์การเรียน และ วิทยาการต่างๆ โดยได้นำเอาวิชาสามัญ และวิชาพื้นฐานอาชีพเข้าไปสอนควบคู่ วิชาศาสนาด้วย

โดยมีผู้บริจาคหรือผู้ยกให้ หรืออนุญาตให้มัสยิดจัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมศาสนาและจริยธรรม ตลอดจนจัดกิจกรรมศาสนาและประเพณีอันดีของคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม

การเรียนวิชาศาสนาในมัสยิดผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กกำลังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยจะเรียนเฉพาะวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ครึ่งวัน หลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละมัสยิดนั้นครูเป็นผู้กำหนด

และจากการที่ผู้เขียนได้ออกไปเยี่ยมเยียนเพื่อศึกษาดูสภาพของจริงแล้วพบว่า

1. สถานที่เรียน เป็นอาคารที่พี่น้องชาวมุสลิมร่วมใจกันสร้างขึ้น โดยไม่ได้รับงบประมาณของภาครัฐ ส่วนใหญ่เป็นอาคารชั้นเดียว ไม่มีแบบแปลนใดๆ คือสร้างตามอัธยาศัย สร้างตามสภาพความพร้อม

2. ที่ตั้ง ส่วนใหญ่อยู่ข้างๆ มัสยิด แต่บางที่อาศัยสภาพตำบลเป็นที่ทำการสอน เช่น ที่ศูนย์พัฒนาตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งอยู่ห่างไกลจากมัสยิด

3. อุปกรณ์/ครุภัณฑ์ ทุกแห่งจัดให้มีกระดานดำ บอร์ด โต๊ะ (ชนิดมัน้ำงยาว) บางแห่งก็มีโต๊ะนักเรียนพร้อมเก้าอี้

4. ตำราเรียน/คู่มือครู ขึ้นอยู่กับการจัดหา ส่วนใหญ่เป็นหนังสือเรียนภาษามลายู ที่จัดหาซื้อได้ตามท้องตลาด และบางเล่มเป็นภาษาอาหรับ

5. ครูผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนปอเนาะ (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง หรืออยู่ในเขตบริเวณโรงเรียนนั้นๆ เป็นนักเรียนระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัชชีฎะห์) หรือระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวียะห์) ที่โรงเรียนส่งมาฝึกสอน โดยไม่มีค่าตอบแทน นอกจากเงินบริจาคเล็กน้อยๆ

6. ภาษาที่ใช้ ทั้งครูและผู้เรียนใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการเรียนการสอน ยกเว้นวิชา "กรูอาน" ต้องสอนโดยใช้ภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นภาษาแห่งคัมภีร์กรูอาน

7. ผู้ควบคุมดูแล เป็นหน้าที่ของ "คณะกรรมการมัสยิด" ซึ่งมี 15 คน เป็นผู้ดูแลควบคุมทั้งอาคารสถานที่ ผู้สอน ผู้เรียน และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่เกี่ยวข้องกับทางราชการ

2. ปอเนาะ

1. ดร.โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (ม.ป.ป. : 1) ให้ความหมายปอเนาะว่า หมายถึง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2. สมาน ใจปราณี (2526 : 1) กล่าวว่า ตามความหมายเดิมคำว่า "ปอเนาะ" เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า "พุนดุก" (PONDOK) ในภาษาอาหรับ แปลว่า "กระท่อม" แต่โดยความหมายและความเข้าใจทางการศึกษาแล้วหมายถึง "สถาบันที่ทำการสอนและเรียนวิชาศาสนาอิสลาม"

3. โมฮัมมัด ไบกาเด็ม แห่งภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้เล่าให้ฟังว่า เดิมทีคำว่า "ปอเนาะ" นี้มาจากคำว่า พุนดุก ซึ่งแปลว่า hotel อันมีความหมายว่า "ที่พัก" ซึ่งนักเรียน นักศึกษาต่างถิ่นเข้ามาหาความรู้ในสถาบันการศึกษาแต่ไม่มีที่พักและต้องพากันสร้างที่พักกันขึ้นในลักษณะเป็น "กระท่อม" หรือ "กระท่อม" เล็กๆ ใกล้กับสถานที่เรียน ซึ่งชาวอาหรับเรียกว่า PONDOK (พุนดุก) และเพี้ยนมาเป็น "ปอเนาะ" ในประเทศไทยดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้

4. อุทัย ทิรัญโต (2522:76) กล่าวว่าคำว่า "ปอเนาะ" หมายถึง "สถานที่อบรมสั่งสอนศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิม เพื่อให้มีความรู้ทางศาสนา สามารถปฏิบัติศาสนกิจ

ได้ ให้รู้จักบำเพ็ญกิจประจำวัน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางครอบครัวและมรดกตามหลักศาสนาอิสลาม"

5. มะโดด บิหลังโหลด ครูสอนศาสนาโรงเรียนแสงพระที่พิทยภา อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ได้เล่าให้ฟังว่าคำว่า "PONDOK" มีใช้อยู่ทั่วไปแถบประเทศตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย คูเวต ฯลฯ ซึ่งจะพบเห็นคำว่า "PONDOK" ในความหมายของ "โรงแรม" (hotel) คิดอยู่ตามสถานที่ที่เป็นโรงแรม

ผู้เขียนได้ไปสัมผัสของจริง ณ สถานที่นั้น พอสรุปได้ว่า ปอเนาะ ก็คือ ที่พักของนักเรียนซึ่งมีลักษณะเป็น "กระท่อม" หลังเล็กที่ปลูกเรียงรายกันเป็นแนว แบบมีได้ถุนสูงแต่ละหลังมีผู้พักอยู่ 1-3 คน ขึ้นอยู่กับขนาดเล็ก-ใหญ่ แต่หากปลูกเป็นห้องแถว ไม่มีได้ถุน กันห้องด้วยคอนกรีต มุงสังกะสี/กระเบื้อง เรียกว่า "แบแระ" (ดังเช่นที่โรงเรียนวัฒนธรรมอิสลาม ตำบลพ้อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี) ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 40 ชุด เป็นต้น

อนึ่งจำนวนกระท่อมของผู้เรียนเป็นสิ่งบ่งบอกถึงจำนวนผู้เรียน ชื่อเสียง และความรู้ความสามารถของโต๊ะครู ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธาของประชาชน และลักษณะการจัดวางผังของปอเนาะโดยทั่วไปจะถือบ้านของโต๊ะครู (โต๊ะครูคือผู้สอนศาสนาอิสลาม) เป็นศูนย์กลาง ถัดไปจากศูนย์กลางก็จะรายรอบด้วยบ้านของผู้เรียน (ปอเนาะ) ซึ่งสร้างเป็นกระท่อม หากผู้เรียนเป็น "ชายโสด" มักจะให้อยู่

ส่วนหน้าของกระท่อมปากทางเข้าบ้านโต๊ะครูเพื่อสะดวกในการดูแล และถัดไปส่วนหลังหรือใกล้ที่พักนักเรียนหญิงจะเป็นที่พักของผู้เรียนที่มีครอบครัวแล้ว อาณาบริเวณและที่พักของนักเรียนสตรีและผู้เรียนที่มีครอบครัวแล้วจะเรียกว่า "ปอเนาะใน" ส่วนบริเวณที่พักอาศัยของผู้เรียนชายอยู่ส่วนหน้าเรียกว่า "ปอเนาะนอก" (สุวรรณ กุสุจจิต และคณะ, 2533 : 8)

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเอ่ยถึง "โรงเรียนปอเนาะ" ก็ขอให้เข้าใจร่วมกันว่า คือ "โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นั่นเอง

3. เราเงาะฮ์

เราเงาะฮ์ มาจากคำภาษาอาหรับที่ว่า RAU-DHAH เป็นการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของพี่น้องมุสลิมอีกลักษณะหนึ่ง โดยมีลักษณะสำคัญๆ ดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานชาวมุสลิมในวัยก่อนประถมศึกษา ซึ่งก็คืออยู่ในวัยอนุบาล (อายุ 3-5 ปี โดยประมาณ)

2. จัดโดยภาคเอกชน บางแห่งโรงเรียนจัดรถรับ-ส่ง ผู้ปกครองจ่ายค่ารับ-ส่ง ค่าอาหารกลางวัน และค่าเล่าเรียนด้วย

3. การแต่งกาย

ชาย - นุ่งกางเกงขายาวสีเข้ม (น้ำเงิน, ดำ) สวมเสื้อสีขาว

หญิง - นุ่งกระโปรงยาว สวมเสื้อสีขาว มีผ้าคลุมศีรษะ เรียกว่า คะซัวะห์

4. ปกติสอน 5 วัน คือ วันจันทร์-ศุกร์ ระหว่างเวลา 08.30-15.30 น. โดยประมาณ

5. เป็นการเรียนการสอนนอกระบบ

6. ใช้หลักสูตรเหมือนโรงเรียนอนุบาลทั่วไป เพียงแต่สอดแทรกเรื่องเกี่ยวกับศาสนาอิสลามเบื้องต้นเข้าไป

7. เป็นการจัดการศึกษาที่ต่ำกว่าตาติกา (TA-DIKA) ซึ่งตาติกาเป็นเด็กวัยประถมศึกษา อายุ 6-12 ปี โดยประมาณ

8. เจ๊ะฆู (ครูผู้สอน) เป็นผู้จัดการหาหลักสูตรแบบเรียน หนังสือเรียน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นภาษามลายู และใช้อักษรรูมี (Rumanize alphabet) อันเป็นภาษาที่ใช้อักษรภาษาอังกฤษมาผสมกันตามคำและเสียงพูดของชาวมลายูหรืออักษรยาวี (Jawi) นั่นเอง โดยเจ๊ะฆูได้คำตอบแทนจากเจ้าของโรงเรียน ไม่ใช่เงินซากาด

9. ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนคือภาษามลายูท้องถิ่น

10. แบ่งชั้นเรียนเป็นชั้น A B C หรือ ชั้น 1 2 3 ตามแต่ละท้องถิ่นจะกำหนด

11. ในพื้นที่เขตการศึกษา 2 (จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) ในปัจจุบันนี้การจัดการเรียนการสอนเราเงาะฮ์ ประมาณ 30 แห่ง

4. มัสยิด

1. "มัสยิด" แปลว่า สถานที่สุญูด (บินมุสลิม, ม.ป.ป. : 192)

2. "มัสยิด" เป็นภาษาอาหรับ หมายถึง "สถานที่สำหรับการนอบน้อมกายลงยังพื้นเพื่อสักการะอัลลอฮ์" ภาษาอาหรับทั่วไปเรียกว่า "จามีอะ" แปลว่า "สถานที่ร่วมกัน" ในประเทศไทยเดิมใช้คำว่า "สุเหร่า" ซึ่งเป็นภาษามลายู ปัจจุบันใช้ "มัสยิด" แทน ส่วน "สุเหร่า" ใช้เรียกมัสยิดที่ก่อสร้างด้วยไม้ ไม่ถาวรมั่นคง มีขนาดเล็ก

พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490 มาตรา 4 ให้คำนิยาม "มัสยิด" ไว้ว่า "สถานที่ที่มุสลิมมีสิทธิใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามลัทธิศาสนาอิสลามในวันศุกร์ที่ปรกติ" และมาตรา 5 ระบุว่า "มัสยิดซึ่งได้

จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล" มุสลิมถือว่ามัสยิดเป็นที่สาธารณะ แต่เป็นของอัลลอฮ์ ผู้ใดจะถือกรรมสิทธิ์มิได้ เป็นสถานที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระผู้เป็นเจ้า มัสยิดเป็นสถานที่ทำละหมาด 5 เวลาของอิสลามมิกชน โดยเฉพาะวันศุกร์ มุสลิมต้องไปละหมาดที่มัสยิด การไปละหมาดที่มัสยิดนอกจากจะมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันแล้ว ยังจะได้รับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมอีกด้วย มัสยิดเป็นที่ที่มุสลิมใช้เป็นที่นั่งสำรวมจิตใจ และทำความสงบทางใจ ซึ่งจะทำให้จิตใจสงบ บริสุทธิ์ และเข้มแข็ง กล้าเผชิญกับชีวิตทุกๆ ด้าน ด้วยความรอบคอบเป็นช่วงของเวลาที่จะยึดมั่นในคำสอนของศาสนา นอกจากนี้มัสยิดยังเป็นศูนย์กลางแห่งความสามัคคีของมุสลิม เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาอบรมในด้านวิชาการต่างๆ ทั้งศาสนาและทางโลก (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ม.ป.ป. : 2767)

อาหะมัน ทะบาแย นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้กล่าวว่า "มัสยิด" มาจากคำกริยาภาษาอาหรับว่า "ชะญะดะ" แปลว่า กราบไหว้ (สุญูด) มัสยิดจึงมีความหมายว่า บ้านของอัลลอฮ์ คือสถานที่ที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจเพื่ออัลลอฮ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสถานที่ที่พี่น้องชาวมุสลิมไปทำการละหมาดร่วมกัน ซึ่งการละหมาด 5 เวลานั้น (รุ่งอรุณ บ่าย เย็น ค่ำ กลางคืน) ตามสะดวกแต่ต้องได้ละหมาดร่วมกันที่มัสยิด (บังคับเฉพาะผู้ชาย) เวลาบ่ายวันศุกร์ที่เรียกว่า ละหมาด ญุมฮัดหรือญุมฮัด

(รุ่งอรุณ	หมายถึงประมาณตีห้า
บ่าย	หมายถึงประมาณบ่ายโมง
เย็น	หมายถึงประมาณสามโมงครึ่ง
ค่ำ	หมายถึงประมาณหกโมงครึ่ง
กลางคืน	หมายถึงประมาณทุ่มครึ่ง)

5. อิสลาม

1. อิสลาม มาจากคำว่า "อิสละมะ" ซึ่งมาจากรากศัพท์ว่า "ชะลิมะ" แปลว่า สันติ การนอบน้อม การยอมจำนนโดยสิ้นเชิง อิสลามเป็นที่รู้จักในนามของ "ศาสนา" สำคัญศาสนาหนึ่งของโลกซึ่งมีประชากรมากและกระจายอยู่ไปทั่วทวีปเอเชีย อเมริกาเหนือ-ใต้ ยุโรป และโอเชียเนีย (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2524 : 14)

2. อิสลาม คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว

ซึ่งมีนามว่า "อัลลอฮ์" ฉะนั้น "อิสลาม" จึงมีความหมายว่า "การมอบน้อมมอบตนต่อพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์แต่องค์เดียว อย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ" (เสาวนีย์ จิตต์ทมวด, 2524 : 15)

6. มุสลิม

มุสลิม คือ คำนามที่ใช้เรียกผู้นับถือ "ศาสนาอิสลาม" ซึ่งเป็นของมนุษยชาติ มิใช่เป็นของชาติหนึ่งชาติใดโดยเฉพาะ (เสาวนีย์ จิตต์ทมวด, 2524 : 15)

7. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่แปรสภาพและพัฒนามาจากสถานศึกษาที่เรียกว่า "ปอเนาะ" และได้จดทะเบียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในปีพ.ศ.2514 ต่อมาเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 20(3) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2479 ปัจจุบันเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15(1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 เป็นโรงเรียนที่ทำการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญหรืออาชีพควบคู่กันไป หรือบางโรงเรียนสอนเฉพาะวิชาศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว (ไพสิษฐ์ ชีวะกุล, 2532 : 11)

8. หลักสูตรอิสลามศึกษา

ในที่นี้ขอนำหลักสูตรอิสลามศึกษาทั้ง 10 หลักสูตรมาเสนอ ดังนี้

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) สำหรับใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) สำหรับใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
4. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีดาอียะฮ์) พ.ศ.2523 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตาวีซ-ซีฎเราะฮ์) พ.ศ.2523 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาเวียะฮ์) พ.ศ.2523 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้

7. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2535 สำหรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

8. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2535 สำหรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

9. หลักสูตรอิสลามสำหรับคาตีกา เป็นหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กที่เรียนตามศูนย์ "คาตีกา" ใช้เวลาเรียน 6 ปี โดยประมาณ เมื่อจบแล้วผู้เรียนจะมีความรู้เทียบเท่าระดับ "อับดีดาอียะฮ์"

10. หลักสูตรฟิรดูอิน ของคุรุสัมพันธ์

แนวทางส่งเสริมคาตีกา

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้เป็นผู้ริเริ่มทำแนวทางส่งเสริมคาตีกา ด้วยการจัดประชุมผู้นำศาสนาและผู้บริหารการศึกษา ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2535 ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 มีผู้เข้าประชุม 30 คน

ในการประชุมครั้งสำคัญดังกล่าวนี้ ประธานที่ประชุมคือ ศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า

"...การเรียนการสอนศาสนาแก่เยาวชนตามมัสยิดมีมานานแล้วและเป็นเรื่องที่ดีควรพิจารณาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งขณะนี้ศอ.บต.และสมช.ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะทางเขตเองก็ได้ประสานงานกับหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว แต่ก่อนที่จะดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือนั้นทางเขตจะต้องประชุมผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามเพื่อขอความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการในเรื่องเสียก่อน" (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2535 : 1)

ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ได้มีบุคคลสำคัญเข้าร่วม อาทิเช่น

- คณะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

- ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานีนราธิวาส และสตูล

- ศึกษาธิการจังหวัดทั้ง 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล

- ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้นำระดับสูงทางศาสนาอิสลาม ได้กล่าวยืนยันถึงคดีกา ดังนี้

นายอับดุลวาฮับ อับดุลวาฮับ ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี กล่าวว่า

"การสอนเด็กคาตีกาของจังหวัดปัตตานีนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี ได้จัดทำหลักสูตรมาหลายปีแล้ว หลักสูตรดังกล่าวได้รับอนุมัติจากผู้ว่าราชการจังหวัดเรียบร้อยแล้ว ขณะนี้สถานศึกษาคาตีกาในจังหวัดปัตตานีสวนใหญ่ใช้หลักสูตรนี้"

นายบาห์รี ทมาห์เร็ม ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดสตูล กล่าวว่า

"จังหวัดสตูลนั้นได้กำหนดให้มัสยิดทุกมัสยิดสอนศาสนาแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรของสมาคมครูสัมพันธ์สอนกันไม่ค่อยจริงจังนัก แต่ได้สอนกันมาอย่างต่อเนื่อง"

นายอุมาร์ คอยิบ คณะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดนราธิวาส กล่าวว่า

"เมื่อแต่ละจังหวัดทำหลักสูตรเพื่อให้มีมาตรฐานและเป็นแนวเดียวกัน จึงเห็นควรให้เขตเป็นผู้รับผิดชอบในการทำหลักสูตรใหม่ โดยให้เด็กที่เรียนคาตีกา 6 ปีนั้น มีความรู้เรื่องศาสนาเท่ากับระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (ปีที่ 4) ส่วนการบริหารนั้นให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และได้กล่าวเพิ่มอีกว่า ถึงเวลาแล้วที่ทางราชการต้องให้ความช่วยเหลือคาตีกา โดยเฉพาะด้านวิชาการ บริหารและการเงิน เพราะคาตีกาเป็นการสอนศาสนาเบื้องต้น ผู้สอนก็ยังมีปัญหา เราจะทำอย่างไรจึงทำให้คาตีกามีคุณภาพ ครูผู้สอนสอนได้ตามหลักวิชา ที่

แล้วมาเราขาดงบประมาณสนับสนุน เมื่อมีงบประมาณช่วยสนับสนุนก็สามารถดำเนินการได้เลย ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาเด็กเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ด้วย แต่เดิมเด็กแต่ละคนที่จบ ป.6 เมื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม แต่ละคนจะเข้าศึกษาวิชาศาสนาในชั้นที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ของแต่ละคน แต่ถ้าเราจัดระบบให้ดี เด็กเหล่านี้ก็สามารถศึกษาต่อในชั้นมุดาวซซีญาฮ์ได้เลย"

และนายอุมาร์ คอยิบ ยังได้เสนอขั้นตอนการดำเนินการคาตีกา ดังนี้

1. ร่างหลักสูตร
2. พิจารณาเรียน
3. อบรมผู้สอน
4. ทดลอง
5. ทาค่าตอบแทนให้ผู้สอน

นายนิเดร์ วาบา คณะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดปัตตานี กล่าวว่า

"หลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังมีปัญหาเรื่องเด็กที่จบ ป.6 จะเข้าศึกษาต่อ ม.1 จึงจำเป็นต้องทำหลักสูตรให้ต่อเนื่องกับหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต่อไป หลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาก็ต้องปรับปรุงให้รับช่วงต่อจากคาตีกา ส่วนโครงสร้างการบริหารคาตีกาให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามจังหวัด (กก.อ.) นั้นถูกต้องแล้ว"

นายพรพิทยา แก้วสามสี ศึกษาธิการจังหวัดยะลา กล่าวว่า

"เรื่องศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมอุปถัมภ์เรื่องนี้ด้วย กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ส่งเสริม จำเป็นต้องทำให้ครบสมบูรณ์ ขณะนี้โครงสร้างสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดกำหนดบทบาทไว้ชัดเจน การจะสนับสนุนเรื่องคาตีกานี้ได้จะต้องกำหนดรูปแบบคล้ายคลึงกับของพุทธศาสนา จึงจะสามารถให้การสนับสนุนได้ ขณะนี้มีหน่วยงานอื่นยินดีให้การสนับสนุน แต่เราไม่มีทิศทางที่แน่นอน เขาเลยไม่ให้การสนับสนุน จึงจำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างให้ชัดเจน จึงจะได้รับการอุดหนุน สำหรับจังหวัดยะลาที่เรากำลังคิดและ

จัดทำโครงสร้างเรื่องนี้อย่างชัดเจนสามารถชี้แจงต่อทุกหน่วยงานได้"

หลังจากที่ประชุมได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นหลากหลายแล้ว ได้รับหลักการและกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ

1. ร่างหลักสูตร
2. พผลิตตำราเรียน
3. อบรมครูผู้สอน
4. ทดลอง
5. หาค่าตอบแทนให้ครูผู้สอน

จากการประชุมของ "อนุกรรมการ" เพื่อยกร่างและจัดทำ "โครงสร้างของหลักสูตร" เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2535 ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 นั้น ได้ร่างโครงสร้างของหลักสูตรตาติกา ในส่วนที่สำคัญๆ เป็นองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักการ
2. จุดหมาย
3. โครงสร้าง
4. เวลาเรียน
5. แนวดำเนินการ

ซึ่งต่อมา ก็ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุม ผู้นำศาสนา ผู้บริหารการศึกษาระดับสูงในเขตการศึกษา 2 และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประชุมดังกล่าวได้พิจารณาตรวจสอบและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนที่สำคัญแล้ว ดังรายละเอียดในแผนภูมิที่ 1 และ 2 (หน้า 76)

แนวทางการจัด

1. ออกระเบียบกรม/หรือกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยอบรมศาสนาและจริยธรรมในมัสยิด จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ให้มัสยิดต่างๆ ที่จัดอบรมตาติกาหรืออบรมศาสนาอยู่แล้ว ไม่ว่าจะจัดตั้งอยู่ในมัสยิดหรือนอกมัสยิดเสนอขอจัดตั้งเป็นศูนย์เพื่อขอรับการส่งเสริมและอุดหนุนจากทางราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศูนย์ตาติกาที่

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า TADIKA เป็นการจัดการศึกษาเพื่อศาสนาอิสลามโดยแท้จริง และถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานของพี่น้องไทยมุสลิมในแผ่นดินถิ่นใต้สุดสยามประเทศโดยแท้จริงอีกด้วย

จัดตั้งเป็นเอกเทศและไม่ได้อยู่ภายใต้กำกับดูแลของมัสยิดก็ดำเนินการอบรมได้ แต่ไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะขอรับการอุดหนุนและส่งเสริมตามระเบียบนี้

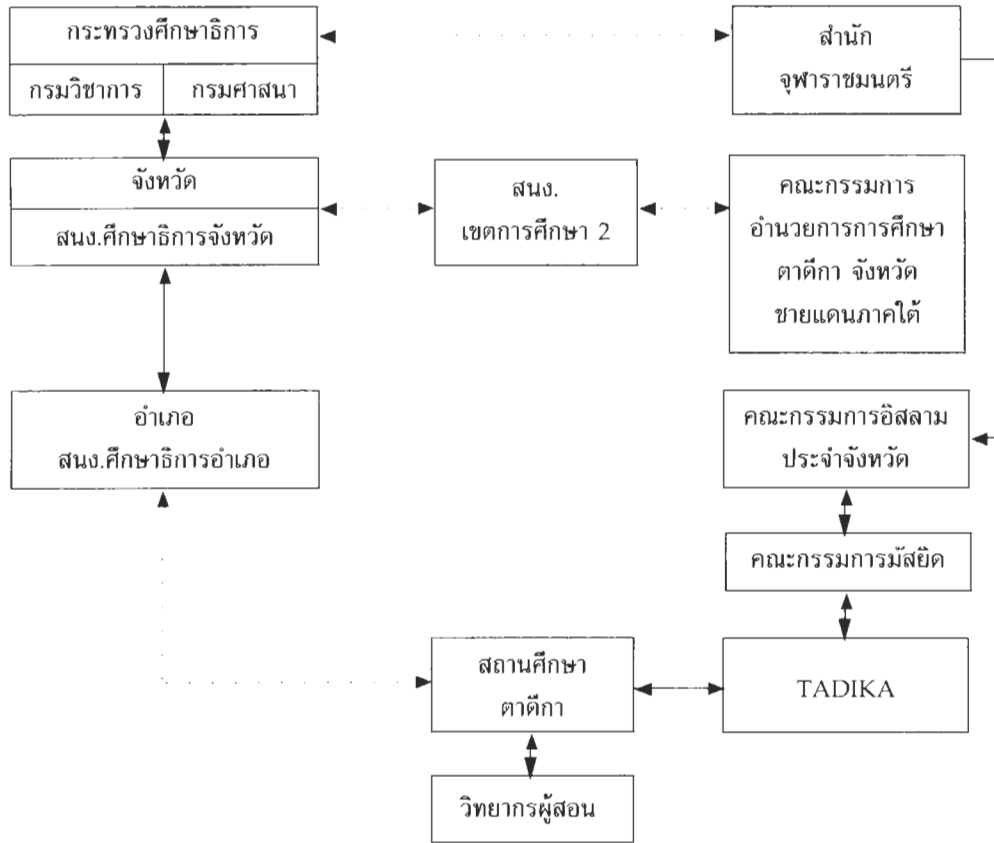
3. ให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามจังหวัดเป็นศูนย์ส่งเสริม กำกับดูแลให้เป็นไปตามระเบียบและแนวทางส่งเสริมที่กรมหรือกระทรวงกำหนด

4. กรมศาสนา เป็นหน่วยงานกลางต้นสังกัดที่รับผิดชอบงานส่งเสริมและอุดหนุนศูนย์อบรมศาสนาและจริยธรรมประจำมัสยิด ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ ในการกำหนดนโยบาย ระเบียบ กฎหมายและแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า TADIKA เป็นการจัดการศึกษาเพื่อศาสนาอิสลามโดยแท้จริง และถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานของพี่น้องไทยมุสลิมในแผ่นดินถิ่นใต้สุดสยามประเทศโดยแท้จริงอีกด้วย

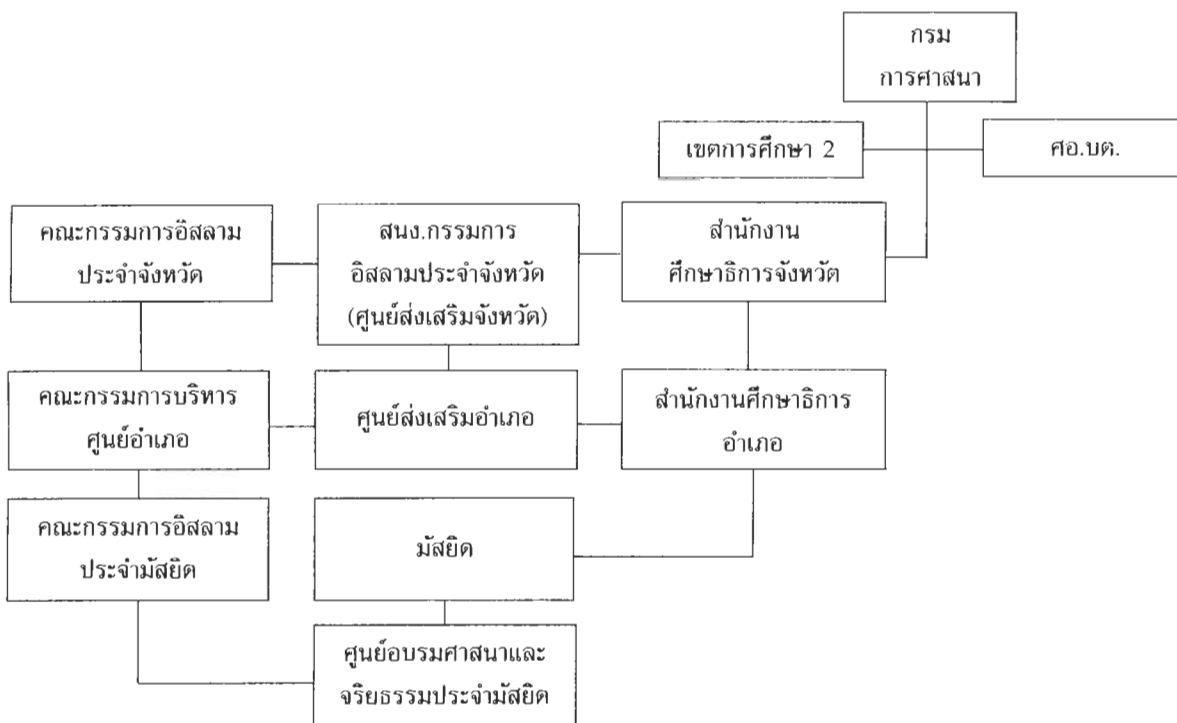
หากบุตรหลานเหล่านี้ได้รับการศึกษาในระดับ TADIKA ด้วยเทคนิค วิธีการแห่งศาสตร์ของการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหาร การจัดการ การบริการ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล การนิเทศติดตามผล สื่อการเรียนการสอนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว จึงจะยังผลให้เกิดคุณภาพประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาในระดับนี้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ต่อไป

แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงสร้างการบริหารตาดีกาจังหวัดชายแดนภาคใต้

แผนภูมิที่ 2 แสดงโครงสร้างการบริหารและประสานงาน ตาดีกา

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2523. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีดาอียะฮ์) พ.ศ.2523. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2523. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดตาวัชชีฎาะฮ์) พ.ศ.2523. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2523. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาอียะฮ์) พ.ศ.2523. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- บินมุสลิม. 2524. ปทานุกรมอาหรับ-ไทย. กรุงเทพฯ : ส. วงศ์แสงี่ยม.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2528. การจัดศูนย์และโรงเรียนปฐมวัยศึกษา หน้าที่ 1-15. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- โมห์หมัด อับดุลกาเดร์. ม.ป.ป. ปอเนาะกับการศึกษา. (เอกสารโรเนียว)
- พิสุทธิ บุญเจริญ. 2537. ตาติกา : หนึ่งในปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาปอเนาะ เอกสารฉบับที่ 14/2537 สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2. (เอกสารโรเนียว)
- ไพสิษฐ์ ชีวะกุล. 2532. "ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้". วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาน ใจปราณี. 2530. ปอเนาะ. (เอกสารโรเนียว)
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. ม.ป.ป. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรรการผลิต.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. 2535. แผนการศึกษาแห่งชาติ. 2535. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2524. วัฒนธรรมอิสลาม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุจันไทย.
- โมห์หมัด อับดุลกาเดร์. ม.ป.ป. ปอเนาะกับการศึกษา. (เอกสารโรเนียว)
- สุวรรณ กุสุจรีต และคณะ. 2533. รายงานการวิจัยเรื่อง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในทศวรรษหน้า. (เอกสารโรเนียว)
- สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2. 2535. รายงานการประชุมเพื่อหาแนวทางปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนาการอบรมเด็กตามศูนย์ตาติกา. (เอกสารโรเนียว)
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนราธิวาส. 2537. แนวทางการจัดศูนย์อบรมคุณภาพและจริยธรรมในมัสยิด. (เอกสารโรเนียว)
- อาหะมัด ทะบาแย. ม.ป.ป. การพัฒนาการศึกษาในเขตการศึกษา 2. (เอกสารโรเนียว)
- อุทัย ทิรัญโต. 2522. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.